ГОД. V. ДЕКЕМВРИЙ 1930 Г. БРОЙ 114

РЕВОЛЮЦИОНЕНЪ ЛИСТЪ

ЗЛОДЕЙЦИТЪ УБИХА НАУМЪ ТОМАЛЕВСКИ!

Както винаги при дос.гашния случай, и въ сегашния съ убийството на Томалевски стремежътъ на освирепѣлитѣ убийци е да извършатъ двойно престъпление: едното да вематъ живота на човѣка— обектъ на омразата имъ, другото—да го опетнятъ.

Докато физическото унищожение е прѣката, животинската цель, опетнението идва на помощь, за да прикрие грозотата на братоубийството предъ онія. които още се гнусятъ и отвращаватъ отъ него, предъ онія, които не сж се хванали на юдинския танецъ, както и предъ отговорнитѣ фактори въ държавата, дето се виетова юдинско хоро. Системата на очернява-е е въ яростна борба за надмощие съ непокварено то, но физическото унищожение безпрепятствено дебне и улучва жертвитѣ си.

И за Томалевски се пуснаха подли подмятания, обвинения и сквернословия. И ако тѣ не го засегнаха, защото ние всички знаемъ, емиграцията и свободнитѣ братя въ България, както и приятелитѣ на Македония въ странство познаватъ

обществената дейность на члена отъ Задграничното Представителство на ВМРО Наумъ Томалевски, то не по-малко вѣренъ остава и тѫжниятъ фактъ за неговата насилствена смъртъ, и сърдцето на този благороденъ човѣкъ престана да се свива съ болкитѣ на Македония и гласътъ му **не** ще се чува вече въ защита на нейната кауза!

И това опозоряващо не само автора му престѫпление, извършено въ столицата на България, предизвика болка и неизказани мѫки у всички борци за свободата на Македония, заслужени укори и порицания въ цѣла България и на чужбина.

До кога столицата и изобщо територията на царство България ще представлява арена на варварски сцени като оная отъ 2 декември 1930 година?

Кога ще се турне край на безнаказаностьта, която насърдчи престѫпницитѣ до такава степень, че все по-голѣма и по-голѣма правдоподобность добива твърдението, че тия злодеяния стават примълчаливото съгласие на компетентнитѣ власти?

Наумъ Томалевски

(Биографически белѣжки)

Наумъ Томалевски е роденъ на 14. септемврий (ст. стилъ) 1884 г. въ гр. Крушово. Баща му Христо Димовъ Томалевски води потеклото си отъ Галичникъ, а майка му Коца Георева Гарска — отъ с Гари, Рѣканско, — и двамата чисти българи, мияци. Баща му е билъ беденъ работникъ-майсторъ, гурбетчия, който късно станалъ предприемачъ. Дѣдо му по майка, дѣдо Георе, биль голѣмъ родолюбецъ, взелъ участие въ църковнитѣ борби, като отворилъ първата черква и училище въ Скече (Ксанти), кждето работѣлъ дограмаджия.

Наумъ Томалевски свършилъ трето отдѣление въ родния си градъ, а следъ това тръгналъ на гурбетъ при баща си въ София, дето следва до пети класъ, а после постжпва въ Битолската класическа гимназия, отъ кждето поради една афера билъ принуденъ да избѣга въ България преди да привърши учебната година. Презъ това си престояване въ Битоля той се опознава съ тамошнитѣ дейци Г. п. Христовъ, Сугаревъ, Г. Пешковъ и др. и следъ като е билъ подложенъ на нуждната провѣрка (повѣрили му да заведе Г. Дѣлчева като селянинъ въ затвора при Груева), въведенъ билъ въ революционната тайна и покръстенъ отъ Дрѣнски и Г. Сугаревъ.

Въ София Наумъ Томалевски намира срѣда; Александъръ Антоновъ отъ Пирдопъ, идеалистъ, Василъ и Лазаръ Главинови, Н. Гусиновъ и пр., — това сж негови другари, между които познали да се вестяватъ П. Яворовъ и Дѣлчевъ. Първиятъ отъ тѣзи двама тогава редактира в. „Дѣло“ заедно съ Ал. Антоновъ, а Н. Томалевски имъ помагалъ.

Известно е, че тъкмо по това време бѣше разгаръть на борбата съ групата върховисти. Само Яворовъ, Дѣлчевъ и Георче Петровъ сж защищавали позициитѣ на Вжтрешната организация и тѣ сж били самотни, защото цѣлата почти емиграция е била подъ влиянието на върховизма. Томалевски въ своитѣ записки прави сравнение между тогавашнитѣ и сегашни борби и намира прилика. „Разликата е, казва той, въ това, че между тогавашнитѣ върховисти имаше плеада личности съ здраво национално чувство, хора, които всѣка минута бѣха готови да умратъ съ оржжие въ поробена Македония, хора съ интелектъ, култура и голѣмо родолюбие. Днесъ тѣхното мѣсто се заема отъ парвенюта, еднодневки въ македонското движение, дошли въ него отъ кариеризъмъ, непознаващи Македония и нѣмащи никакъвъ нагонъ да я познаятъ и да се борятъ въ нея. Къмъ тѣхъ се прилепи оная часть отъ емиграцията въ България, която търси кариера, материални изгоди, служби, депутатски мѣста.“

Появата на невзрачния терористъ Михайловъ на сцената е за Томалевски „най-печалното и болно явление въ историята на македонското освободително дѣло.“

Срѣдата, въ която се движелъ Наумъ Томалевски въ София, е била пропита съ новитѣ за онова време социалистически вѣяния, но социалистическитѣ клубове не успѣха, пише той, да приобщятъ македонскитѣ „социалисти“ къмъ партийностьта въ България, а всички тѣ отидоха въ Македония и работиха честно и преданно въ Организацията. И самъ Томалевски на 1902 още лѣтото се озовава въ Скопйе, а есеньта постжпва въ тамошното училище и тамъ заедно съ другари и съкласници образуватъ първия ученически революционенъ кржжокъ. На една новогодишна вечеринка въ Скопйе и въ присжтствието на висши турски чиновници и консулитѣ Томалевски декламира съ патосъ поемата „Василъ Левски“ отъ Вазовъ, което става причина да забѣгне отъ тамъ, подиренъ отъ полицията. Но скоро той се върналъ пакъ въ Скопйе, а въ предвечерието на Илинденското възстание той е въ Крушово, кждето ставаха трескави приготовления, въ които и той участвува, а кжщата имъ става единъ видъ станъ за четитѣ; тукъ лѣкуваль раната си и войводата Питу Гули. Още презъ юний Томалевски, безъ да се обади на майка си, придружава една голѣма мѣстна чета, съ която дочаква и самото възстание. „Преживѣхъ, пише той, величествени дни и страшни моменти! Видѣхъ сияющъ, тържествующъ свободенъ градъ, видѣхъ пожаритѣ и пепелищата“. — За доизкарване на тази борба — освобождението на Македония, Н. Томалевски възлага надежди и на невръстния си синъ, когото задължава да разбере и възлюби борбата и и се отдаде до нейния щастливъ край.

Подиръ възстанието Томалевски остава като учитель въ Крушово, дето веднага се възстановява Организацията, а той става членъ на околийското тѣло. Поради едно гръцко издайничество той избѣгва въ България. На следната година той отива въ Скопйе, дето едновременно съ училищнитѣ си занимания участвува въ работитѣ на възобновения и тукъ кржжокъ. Следъ това става учитель въ Орѣховско, после се записва студентъ въ Софийския университетъ, после пакъ става учитель, сега въ с. Козлодуй — притеглянъ отъ жеста на Ботева, следъ това въ Бѣлославинско.

Следъ това учи въ Лозана и Фрибургъ и обиква науката и изкуството, като завършва висшето си образование съ степень лисансие. Балканската война го заварва въ Киевъ, дето искалъ да следва, но се връща въ България. Презъ 1913 г., отложенъ отъ наборната комисия, става учитель въ Кюстендилската гимназия, а после чиновникъ въ главната дирекция на статистиката.

Презъ европейската война Томалевски завършва школата за запасни офицери и следъ това бѣ назначенъ за кметъ въ родния си градъ Крушово. Погромътъ го завари въ София и Томалевски го преживѣ заедно съ Баждаровъ и други около тогавашнитѣ носители на македонскитѣ надежди Т. Александровъ и Ал. Протогеровъ. Стана членъ отъ оная група македонски деятели въ България, конто не наведоха глава, а срѣдъ общото пораженство подържаха бодрость и настроение за продължение на недовършеното дѣло. Взима участие въ списването на вестницитѣ „Народность“ и „Македония“ и въ списанието „Македония.“ По-късно бива използуванъ за по-специални мисии въ Европа, а въ 1925 г. той бива избранъ отъ общия редовенъ конгресъ за членъ въ Задграничното Представителство на ВМРО. Като задграниченъ представитель Томалевски положи всичкитѣ си усилия и дарби въ полза на каузата и внесе своя дѣлъ въ въздигането на движението до оная висота, на която то стоя до избухването на вжтрешната криза, предизвикана отъ Михайлова поради амбиция и злоба.

Отъ самото начало на кризата умътъ на Томалевски, а още повече съвѣстьта му предопредѣлиха мѣстото: той се противопостави на произвола и братоубий-

ството отъ 7. юлий 1928 год., реагира противъ разширилата се корупция и се бори за възстановлението на законностьта и морала въ Организацията. Много разочарования изпита той въ очакванията си отъ младата македонска „борческа" генерация въ България; много огорчения и обиди му костува приживе борбата срещу злото, а на 2. декемврий тази година тя му костува и живота.

Убийството на Наумъ Томалевски

Дълбока каль. Не може просто да се изгази. Това е улица „Руенъ", една отъ улицитѣ на журналистическия кварталъ. Отдалече виждате натрупанъ народъ.

Нова двуетажна кжща. Издигната е вжтре въ двора. На тротуара на нѣколко метра една отъ друга, захвърлени две карабини По едната отъ тѣхъ капки кръвь. До карабинитѣ две меки шапки.

Въ двора малка градинка. Въ лѣво и дѣсно лехи съ зелена трева, тая въ дѣсно цѣла въ кръвь. Това е кръвьта на Василъ Настевъ, който веднага следъ изстрелитѣ извадилъ парабела си, за да преследва убийцитѣ, но бива поваленъ, раненъ тежко отъ единъ куршумъ на нападателитѣ въ главата.

Василъ е вдигнатъ и отнесенъ въ болницата.

Нѣколко стжпала водятъ отъ градинката за една малка тераса, предъ самата входна врата на кжщата. Предъ вратата, прострѣнъ по лицето си, лежи мъртавъ Наумъ Томалевски. Два пушечни куршума сж пронизали тѣлото му. Смъртьта е последвала моментално.

Убийството станало въ два часа безъ нѣколко минути. Томалевски тъкмо се прибиралъ въ кжщи отъ градината, дето току що пресадилъ една фиданка отъ бащината си кжща. Облѣченъ билъ въ домашно облѣкло. Едва изкачилъ нѣколко стжпала за терасата и стжпилъ на последната, разнасятъ се последователно нѣколко пушечни изстрели. Двата първи куршума пронизватъ Томалевски, който пада мъртавъ, безъ да каже нито дума.

Току до кжщата на Томалевски, раздѣлена отъ една дъсчена ограда, втора недовършена постройка, — кжщата на Шипенковъ, бившъ земледѣлецъ, преследванъ по рано като такъвъ, а сега чиновникъ въ болницата. Изстрелитѣ се даватъ отъ прозореца на неговата кжща, презъ стъклата, безъ да отварятъ прозорцитѣ. Парчета отъ счупенитѣ стъкла сж хвръкнали чакъ въ двора на кжщата на Томалевски. Въ стената на другата кжща, — въ лѣво отъ тая на Томалевски, следа отъ забитъ въ мазилката куршумъ. Втори единъ куршумъ се е хлъзналъ по мазилката на кжщата на Томалевски и рекоширалъ.

Василъ Настевъ веднага следъ първитѣ изстрели изхвръква вънъ, по следитѣ на убийцитѣ.

Двамата убийци се измъкватъ отъ кжщата на Шипенковъ и започватъ да бѣгатъ по улица „Руенъ", къмъ булевардъ Паскалевъ. Настевъ грабва едната карабина, захвърлена отъ тѣхъ на улицата, приклеква и открива огънъ по тѣхъ. Така застрашени, убийцитѣ се обръщатъ и откриватъ огънъ съ револверитѣ си по Настева. Единъ куршумъ го ударва въ челото и той изпуска пушката. Има все още сили да се добере до градината на Томалевски и тамъ вече пада. Кръвьта по карабината е неговата кръвь.

По такъвъ начинъ бѣгащитѣ избѣгватъ най-опасния възможенъ противникъ. Изстрелитѣ, обаче, привличатъ вниманието на граждани и полицаи. Отблизо ги преследва полицейскиятъ стражарь при осми полицейски участъкъ, Цеко Нейковъ. Убийцитѣ завиватъ по бул. Паскалевъ и отъ тамъ навлизатъ въ улица „Орлово гнѣздо" съ намѣрение да се добератъ до боровата гора отвждъ шосето за Семинарията. Нейковъ ги покана да се предадатъ. Вмѣсто това, бѣгащитѣ откриватъ огънь по стражара. Нейковъ отговаря на изстрелитѣ съ изстрели. Изглежда, че единиятъ отъ убийцитѣ е раненъ, защото крачкитѣ му ставатъ все по-бавни.

Въ даденъ моментъ той изпуска револвера си Стражара, къмъ когото се е присъединилъ вече и груповия началникъ на осми участъкъ Миланъ Петровъ го залавятъ.

Вториятъ отъ убийцитѣ достига шосето за Семинарията, но тукъ пжтя му бива прегражденъ отъ единъ офицеръ, на когото се предава. Това е капитанъ Петровъ.

Единиятъ отъ убийцитѣ е раненъ въ лѣвата кълка.

Още въ първия моментъ убийцитѣ правятъ пълни самопризнания. Раненията се казва Владимиръ Георгиевъ, 33 годишенъ, отъ Щипъ. Въ първия моментъ той заявява, че не знае срещу кого е стрелялъ.

Неговиятъ другарь е Андрея Мановъ Димитровъ, 33 годишенъ, отъ село Ранчинци, свети николска околия, щипско. Признава още веднага, че е убилъ Томалевски. На въпроса защо, отговаря:

— По заповѣдь!

Убийцитѣ биватъ докарани на мѣстопрестжплението и отъ тамъ единиятъ отъ тѣхъ откаранъ въ найблизката клиника и следъ това повърнатъ въ осми полицейски участъкъ, кждето преди него е вече откаранъ Георгиевъ.

На мѣстопроизшествието пристигатъ малко следъ това полицейскиятъ комендантъ, прокурорътъ, а по-късно и следователь. Разиграватъ се трогателни сцени. Пристигатъ едни следъ други близки на убитиятъ Томалевски.

И редятъ се обвинения срещу Ляпчева, срещу правителство, срещу власти, срещу правосждие.

Погребението

При стечението на едно внушително число роднини, почитатели и др. на 4 т. м. се извършило погребението на трагично загиналия македонски революционеръ, журналистъ и общественикъ Наумъ Томалевски. Въпрѣки дъждовното време, черквата била буквално препълнена, а много други стоели предъ черквата или по съседнитѣ тротуари.

Между почитателитѣ личели народни представители, български и чужди журналисти, писатели, поети, художници, общественици и много други видни интелектуалци.

Религиозната служба се извършила отъ Н. В. Преосвещенство митрополитъ Стефанъ въ съслужение отъ петима свещеници и хора при черквата „Св. Седмочисленици".

Следъ опѣлото на покойния пръвъ произнесълъ слово *митрополитъ Стефанъ*. Той описалъ твърде, красноречиво живота и деятелностьта на Томалевски, като между другото споменалъ, че е чулъ отъ устата на проф. Пиеръ Мюре, единъ отъ най-виднитѣ професори

на женевския университетъ, да казва, че въ лицето на Томалевски позналъ единъ твърде способенъ студентъ и че съ свои срѣдства билъ готовъ да го подготви да заеме специална научна катедра въ сжщия университетъ. Толкова много сж оценявали тогава тамъ способноститѣ на младия още Томалевски. Но Томалевски отговорилъ на своя професоръ, че не може да приеме това предложение, защото другъ дългъ го зовѣлъ. И наистина, Томалевски предпочете мжчния пжть — да служи на Родината си и да умре за нея.

Осжждайки убийството, което отваря още една дълбока рана въ македонската сила, митрополитъть вдигналъ ржка и казалъ:

„Никога църквата не ще престане да вика къмъ всички: *Стига братоубийства! Стига проливане на братска кръвь!* Вѣковната заповѣдь „Не убивай" днесъ безогледно се потъпква. Но страшно е правилото: „Който ножъ вади, отъ ножъ ще падне" и ние съ всичката сила, власть и повеление, които ни дава Светата църква, осжждаме и напомняме на всички да престанатъ тѣзи убийства, които отнематъ живота на вѣрнитѣ чеда на родната ни църква, талантливитѣ синове на поробената родина, добритѣ граждани на нашата страна.

Църквата не може да гледа повече какъ се повалятъ чеда на българското племе и отправя последенъ апелъ:

Стига кръвь, сложете ножа въ ножницата!

Следъ митрополита членътъ отъ Задграничното представителство на ВМРО г. *Кирилъ Пърличевъ* произнесълъ следното слово:

„Пакъ кръвь! Пакъ македонско убийство! Пакъ е угнетенъ духътъ, пакъ сж притиснати сърдцата ни!

София отдавна не е виждала — не! тя никога не е била зрителка на зрелище като онзиденшното, безподобно, чудовищно! Срѣдъ день, въ столицата, срѣдъ журналистическия кварталъ и отъ вжтрешността на обитаема кжща се стреля на залпове съ пушка въ гърба на единъ мжжъ въ момента, когато той е въ двора си и тоя мжжъ пада предъ краката на ужасена майка и при писъцитѣ на съпруга и невръстни деца!

И кой бѣ падналиятъ? — Наумъ Томалевски! Синътъ на южнячното Крушово, вдъхновениятъ защитникъ на свещената кауза на родината, борецътъ за правата на угнетенитѣ, — качества заради които Тодоръ Александровъ го бѣше натоварилъ съ мисия въ Европа и които впоследствие бѣха признати и въ последния редовенъ конгресъ на ВМРО, когато покойниятъ бѣ избранъ за членъ отъ Задграничното Представителство, какъвто и загина завчера.

Защо убиха Наумъ Томалевски, защо се посегна на най-ценното му благо, защо лишиха Македония отъ единъ полезенъ ней синъ, а семейството — отъ главната му опора? — Историческа необходимость, казватъ нѣкои дълбокомислено, добявайки; „Революцията изяжда собственитѣ си чада". Има вѣрватъ въ това ония, които го казватъ? Азъ си позволявамъ да не вѣрвамъ, Онова обаче, което всички можемъ да твърдимъ, безъ да грѣшимъ, то е, че Наумъ Томалевски, 111-ятъ по редъ отъ загиналитѣ въ течение на последнитѣ две и половина години, падна убитъ, понеже никой отъ авторитѣ на първото македонско братоубийство не бѣ нито подиренъ, нито обезпокоенъ отъ длъжнитѣ да сторятъ това на времето. Това е истината, а не нѣкаква историческа необходимость. Идейната подкладка, като обяснение на кървавитѣ събития въ столицата и провинцията, може да се приеме само доколкото тя е съвършено слаба или напълно липсва у ония, които прибѣгватъ до насилствени срѣдства, защото идейно силната страна нѣма нужда отъ кърви. Това обяснение обаче отхвърля приложимостьта на горната формула, че революцията изяждала своитѣ чада, първо поради факта, че България не е теренъ на македонската революция, която има свое огнище.

Защо прочее днесъ сме около продупчения и безжизненъ трупъ на Наумъ Томалевски? — В. „Македония", органъ на македонската емиграция, дава единъ отговоръ: „Наумъ Томалевски бѣ отъ водачитѣ на групата отцепили се отъ ВМРО нейни бивши функционери, които отъ известно време насамъ водятъ една безогледна борба срещу сжщата организация". Когато това се пише въ в. „Македония", македонската емиграция и обществото трѣбва да имать на умъ прѣкитѣ инспиратори на тоя вестникъ. Кой не си спомня декларацията на председателя на Националния комитетъ въ миналия конгресъ на македонската емиграция въ България? За това и писаното въ казания вестникъ трѣбва да се приеме като тенденциозно изопачаване на истината. Кой се отцепи отъ ВМРО, кой дигна ржка противъ братъ и другарь, кой свика сепаративенъ конгресъ — е твърде добре известно днесъ. Лъжата е сатанинска. Не! Наумъ Томалевски не е отцепникъ, нито Баждаровъ измѣнникъ, нито Пундевъ противникъ, нито Миле Станоевъ продажникъ, нито Протогеровъ предатель, а при все това ги убиха! И тия, които ги убиха, нито на умъ имъ дойде, че заедно съ македонския елитъ убиватъ самото движение!

Томалевски бѣ убитъ не за грѣхове и престжпления, а защото бѣ прямъ и честенъ въ мисъльта си; той бѣ убитъ, защото не скриваше разбиранията и убежденията си. — Но кжде, ако не въ столицата на свободна България, може да се изповѣдватъ свободно убеждениятa даже и върху въпроси тѣсно свързани съ македонското освободително движение? Ако такива въпроси сж били разглеждани тукъ преди 25 и 30 години; ако мисли — не винаги еднакви — сж се изказвали безъ сътресение нито за движението, нито за страната; ако публични диспути и конференси бивaха устройвани безъ шумъ и главно безъ кърви даже следъ неспулуката отъ Илинденското въстание, то кой може да твърди, че това не можеше да стане и въ наше време? А щомъ можеше, защо не се спести кръвьта на загиналитѣ? Защо не се пощади движението, а продължаватъ да му нанасятъ удари, толкова по безцелни не само поради аксиомата, че идеи не се убиватъ съ пушка, нито съ орждие, — иначе какво би останало отъ нашата освободителна идея срещу врага, — а още по-безсмислени, понеже всѣки единъ отъ падналитѣ борци бѣше готовъ да се пожертвува за честьта и святостьта на дѣлото. Да! да се пожертвува, а не да водятъ борба противъ Организацията: никой отъ загиналитѣ не е водилъ такава.

Въ лицето на Наумъ Томалевски Македония безспорно губи една полезна, надеждна и преданна сила. Скрѣбьта ни по него и по ония преди него е толкова по-голѣма, че мѣстото му въ борбата днесъ остава празно. А за майката, която заедно съ сина си е посрѣщала, изпращала и гледала като свои синове толкова маке-

донски борци, тая скръбь е безпредѣлна. Неизмѣрима е тя и за достойната съпруга съ невръстнитѣ й деца, за преданнитѣ на каузата и лично на загиналия братя и сестри. — Богь да ги утеши! А на младия и изпълненъ съ жизненость и енергия общественикъ, на другаря и членъ отъ Задграничното Представителство Наумъ Томалевски вѣчна паметь!"

Отъ страна на Крушовското благотворително братство е произнесълъ следната речь г. *Вл. Бульовъ*:

„И сега, когато обичая налага да се кажатъ думи на утеха, азъ тръпна и не знамъ, доколко тия думи биха отговаряли на съкровенитѣ мисли на покойника, когото загубваме при обстоятелства по-ужасни отъ ужаситѣ на самата смъртъ!

Бѣше ли той — Нуне — обичанъ и скѫпъ синъ на старата си майка, въ чиито прегрѫдки падна тѣлото му, така, както въ дни на голѣми изживѣлици падаха въ нейната душа думитѣ на откровения и надежди, които нейния синъ й довѣряваше? Бѣше ли той — Нуне — добъръ съпругъ и баща, добъръ братъ и приятель? Неговата съпруга кърши ржце и пита: Вѣрно ли е, че той нѣма да бѫде между насъ, че той нѣма да иска вече да гали децата си? Сестритѣ и братята се питатъ: Какъ? Нима смисъла и душата на нашата фамилия я загубихме? А приятелитѣ: Кой ще запълни тая зловеща празнота въ сърдцата ни? Кой ще замѣсти това празно мѣсто, което ни причиниха съ убийството на Нуне?

Сѫдбата ли е жестока или ние сме така жестоки? Ето, още единъ гласъ се дочува отдалеко — тамъ задъ Рила, нѣкой пита — слабия гласъ на измѫчена Македония пита: Защо убихте още единъ мой синъ? Вѣрно ли е това? Ето, тукъ при мене джелатитѣ ми пиршествуватъ. Тѣ злорадствуватъ! Вѣрно ли е, убихте ли го? — И ние, нейнитѣ синове тукъ, въ България, мълчимъ и тръпнемъ и можемъ ли да й отговоримъ?

А тази злокобна новина я знаятъ и тамъ въ китното, въ героичното Крушово — въ родното мѣсто на тоя доблестенъ македонски синъ, който не говори вече, чието възторжено слово нѣма да сгрѣва вече сърдцата и да възпѣва хубоститѣ и пѣе химни на любовь къмъ родното си огнище, въ най-новата история на което той заема не малко мѣсто.

Една огърлица отъ свѣтлитѣ безценни камъни на нестихващо родолюбие бѣ неговия животъ и въ тая огърлица сѫ включени край другитѣ му голѣми дѣла и голѣмитѣ му грижи за организиране и преуспѣване дейностьта на Крушовското благотворително братство въ София. Натоваренъ съмъ отъ името на неговото братство да изкажа данъ на дълбока почитъ предъ неговитѣ останки, натоваренъ съмъ да изкажа чувствата на найсърдечно съболезнование на крушовската колония, натоваренъ съмъ да изкажа и мѫката на крушовчани за неспиращото безумие на братоубийствата, което влива отрова въ сърдцата ни и парализира силитѣ на освободителното движение на Македония . . .

И тукъ отъ стѫпалата на амвона на българската ни православна църква, въ деня на откровението, трѣбва да се говорятъ истини — защото несигурни сѫ вече стъгдитѣ и пѫтищата!

Македония не иска жертви, а—самопожертвуване! Самопожертвуване тамъ въ нейнитѣ недра! А ето, ние виждаме носителитѣ на самопожертвуването, носителитѣ на просвѣтеното и беззаветно родолюбие да падатъ отъ братски куршуми! Нима съ смъртьта на Протогерова, на Баждарова, на Станоева, на Пундева и на стотици още ние се доближаваме до идеала на освобождението? О, бѫдете сигурни, ако сѫдбата и живота на Македония зависѣха отъ тѣхния животъ, а тѣ бѣха носители на толкова добродетели, щѣха съ готовность сами да си го отнематъ.

И куршумитѣ, които пронизаха челата на тия доблестни синове на племето, — не забравяйте, о, българи! — пронизватъ сърдцето на Македония, прострелватъ и снагата на България.

„Опомнете се! Спрете, спрете въ името на родината, въ името на българското племе, въ името найпосле на България!" — тоя възгласъ се наддава отъ всѣкѫде. И въ ужаса на разрушението тия, които *не убиватъ*, се питатъ: Нѣма ли съвѣсть, нѣма ли сила, която да спре ржката, която сѣе смъртъ?

Не опомнюване, а просвѣтление! Повече умъ, повече морзлъ и повече любовь къмъ дѣлото за освобождението на Македония. Настане ли това — покойника и неговитѣ другари ще бѫдатъ щастливи въ Царството Божие отъ своята смъртъ.

Богъ да го прости!"

Последенъ въ черквата е говорилъ представительтъ на дружеството на столичнитѣ журналисти г. *Хоринекъ*:

„Натоваренъ съмъ отъ дружеството на столичнитѣ журналисти да изкажа неговитѣ дълбоки съболезнования на семейството и на всички другари — лични и идейни на покойния другарь Томалевски.

Ние горчиво оплакваме неговата скѫпа жертва, която за нашето дружество е отъ една година насамъ трета по редъ. Мили и ценни другари единъ следъ други загиватъ въ безумната братоубийствена борба — хора добри, честни, които биха могли да бѫдатъ полезни за скѫпата ни майка България.

Дано другарьтъ ни Томалевски да е последната жертва, дано да запазимъ всички вѣрни синове на България за нашето отечество!"

Много време присѫтствуващитѣ се прощавали съ покойния, следъ което тѣлото било изнесено и носено на ржце до гроба.

На погребалната кола били окачени три вѣнеца: отъ емиграцията въ Ромъния, отъ другаритѣ му и отъ Задграничното представителство на ВМРО.

Шествието, начело съ обвитото въ трауръ знаме на Крушовското братство, потеглило по ул. „Графъ Игнатиевъ".

Отъ балкона на Дома на изкуствата и печата говорилъ г. *Симеонъ Пармаковъ*, отъ името на македонскитѣ студенти-невардарци:

„Едва що бѣ засъхнало мастилото върху присѫдата на Пундевитѣ убийци, и ето, ние сме изправени предъ ново, твърде дръзко пладнешко убийство.

Завчера отъ дома на единъ агентъ отъ Дирекцията на полицията двама наемни и най-вулгерни убийци по заповѣдь на братоубиеца Ив. Михайловъ застреляха съ карабини изъ засада члена отъ Задграничното Представителство на ВМРО Наумъ Томалевски.

И днесъ отново ние сме събрани да палимъ свѣщи и да съпровождаме до гробищата една нова и много скѫпа жертва за македонското освободително дѣло.

Преди да бѫде убитъ Наумъ Томалевски, изъ засада и съ подлость бидоха убити редица видни македонски деятели, унищожени отъ престѫпната шайка около Ив. Михайловъ. Престѫпни и жалки македонски

синове повалиха въ тъмнината на нашия общественъ животъ и смѣлия председатель на Охридското благотворително братство Наумъ Бѣлевъ, и неуморния идеологъ на македонското освободително движение — члена отъ Задграничното представителство Георги Баждаровъ, и доблестния революционеръ Миле Станоевъ, и изпитания неведнъжъ въ македонскитѣ борби срѣдъ македонскитѣ планини революционеръ Тодоръ Петровъ Тошкара, въ чиято кжща страхливиятъ „вождъ" намираше често убѣжище въ най-критични моменти. Неговитѣ платени орждия убиха Тошкара въ леглото съ нечувано вѣроломство. Тѣзи вѣроломни убийци не пощадиха и безстрашния борецъ срещу злодеянията на Иванъ Михайловъ Василъ Пундевъ, когото повалиха срѣдъ бѣлъ день въ центъра на София.

До сега братоубийцитѣ поваляха жертвитѣ си въ тъмнината, стреляха върху тѣхъ съ парабели, но завчера срѣдъ бѣлъ день тѣ повалиха въ журналистическия кварталъ Наумъ Томалевски съ карабини.

Каква невиждана дързость! Такъвъ позоръ не е увѣнчавалъ челото и на най-голѣмия злодей въ никоя страна на свѣта. Идете и всрѣдъ най-некултурнитѣ народи, такова проявление на човѣшкия садизъмъ нѣма да намѣрите — защото това е възможно само въ нашата „правова" и „демократична" страна. Е добре, ние се биемъ въ гърдитѣ винаги, защищавайки нашата правова държава, въ която законитѣ бдятъ върху сигурностьта на нейнитѣ граждани. Но сега питаме: отъ кжде черпятъ силата и дързостьта си тѣзи братоубийци, за да могатъ срѣдъ бѣлъ день да посѣгатъ върху нейнитѣ граждани съ карабини?

Отговоръ?

Отговорътъ е ясенъ и всички го знаятъ: докогато тукъ, въ България, убийцитѣ не се залавятъ, или ако се заловятъ, не се наказватъ строго; докогато правителството се отнася съ една престжпна лекота къмъ всички тия убийства; докогато има и сждии, които оправдаватъ убийцитѣ, — дотогава — нека никой не се очудва — братоубийствата нѣма да спратъ и не остава друго, освенъ тѣзи подкупени бандити да заредятъ и на пл. „Св. Недѣля" картечници, съ които да стрелятъ върху своитѣ жертви...

Полицията на г. Ляпчевъ стои въ шпалиръ, безсилна предъ убийцитѣ отъ хайката на Ив. Михайловъ. Правителството на Ляпчевъ страшно нехае къмъ тия нечувани убийства срѣдъ столицата на България.

Да не може една законна власть да се справи съ убийцитѣ и съ ония срѣди, които ги изпращатъ и подпомагатъ, — това е позорно и за самата власть и за самата държава! Но още по-позорно и отвратително е, че въ тая страна се намиратъ защитници на убийцитѣ, изхождащи изъ срѣдата на управляващата партия. Единъ депутатъ отъ правителството на г. Ляпчевъ има дързостьта да отиде въ сжда и защищава убийцитѣ на Василъ Пундевъ и Стоянъ Димитровъ, тия вулгарни убийци, които преди присждата на сжда бѣха осждени отъ чуждия и българския печатъ, бѣха заклеймени най-страшно отъ общественото мнение.

Полицията рѣдко залавя убийцитѣ, правителствени депутати имъ сж адвокати, сждии искатъ оправданието имъ!

Тогава, кажете, опечалени братя и сестри, где е властьта, где е правосждието въ тая страна? Кажете, за Бога, где е общественото мнение, което да възгодува отъ несправедливата присжда на сжда, която оправда „вожда" на Македония, която присжда му даде нуждния кредитъ, за да заповѣда отъ апартаментитѣ на нѣкой сговористски депутатъ можеби и завчерашното убийство на Наумъ Томалевски.

Но вие искате да знаете, кои сж и какви сж убийцитѣ на Томалевски? Ето ги: единиятъ отъ тѣхъ — Владо Шофьора, има 15-годишна присжда за убийството на Димо х. Димовъ, но въпрѣки туй той е дружелъ съ полицаи отъ Дирекцията на полицията, освободенъ е отъ затвора по неизвестенъ начинъ и въ тоя случай е могълъ съ развързани ржце да извърши новия си злосторенъ подвигъ съ карабина върху Томалевски. Сжщиятъ престжпникъ е билъ преди нѣколко години охрана на Видинския окржженъ управитель Кючюкъ Наполеонъ. Другиятъ отъ убийцитѣ — помазанъ комита отъ кюстендилскитѣ башибозушки харамии, е доведенъ специално за тоя злодейски подвигъ. Не е ли знаелъ това г. Ляпчевъ? И ако той лично не го е знаелъ, неговитѣ органи сж били длъжни да го знаятъ!

Виждате: въ тая страна убийцитѣ, вмѣсто да сж въ затвора, могатъ свободно да се разхождатъ и дори съ присжда за убийство да вършатъ нови убийства. А честнитѣ хора, които защищаватъ истината съ открити чела, правителството на г. Ляпчевъ иска да имъ запуши устата, иска да ги сжди за изнесенитѣ истини, иска да ги прати въ затвора...

Но г. Ляпчевъ не можа да осжди честния и самоотвержения Наумъ Томалевски, загдето на погребението на Василъ Пундевъ бѣ казалъ, че убийцитѣ отъ бандата на Ив. Михайловъ контрактували съ властьта. Знаете, че заради тия му думи Томалевски бѣ нареченъ клеветникъ и бѣ даденъ подъ сждъ. Но Томалевски, който служеше на едно свещено дѣло толкова години, каквото е македонското дѣло; Томалевски, който се борѣше за правда, истина и свобода, никога не е билъ клеветникъ. Онова, което Томалевски щѣше да каже предъ сжда за тая негова „клевета", го потвърдиха самитѣ убийци, като отправиха смъртоноснитѣ си куршуми върху него отъ квартирата на агентъ отъ Дирекцията на полицията, отъ която квартира въ продължение на нѣколко дни сж очаквали жертвата си денонощно...

И сега ли г. Ляпчевъ ще има нравствената смѣлость да се сърди, че билъ наклеветенъ за това, че властьта е въ услуга на убийцитѣ? И ако може той да стори и това, вече не се питайте отгде иде дързостьта на убийцитѣ.

Опечалени братя и сестри! Не ние сме виновни, че това мѣсто стана трибуна за протести и негодувания къмъ властьта: не ние предизвикахме днешната траурна процесия. Виновно е самото днешно правителство, ноето не може да запази живота на гражданитѣ въ тая страна. Не едно или две убийства, а десетки убийства се извършиха до сега и броятъ на жертвитѣ вече надминава цифрата 100. Да се питаме ли — до кога ще бждатъ избивани така заслужилитѣ синове на злочеста Македония? Не! Това е излишно! По-рано се питахме и апелирахме за спиране изтрѣбленията, но никой не се вслуша въ нашитѣ думи. Виждате, че въ отговоръ на нашитѣ протести убийствата продължиха и не се знае кжде ще завърши тѣхния край. Ето защо днесъ никой не трѣбва да се сърди на нашето справедливо възмущение, за нашитѣ спра-

ведливи упрѣци къмъ властьта, къмъ правителството.

Скръбьта ни по Наумъ Томалевски е голѣма, неизразима, но още по-голѣмо и безмѣрно е възмущението ни, че въ тая страна се намиратъ и журналисти дори, които оправдаватъ въ вестницитѣ си това убийство, които съветватъ „по-слабата" страна да отстжпѣла предъ „по-силната". Това могатъ да говорятъ и да пишатъ само подлеци и страхливци. Тѣхъ ние презираме, защото въ нашитѣ гърди има доблесть, за да се боримъ срещу куршумитѣ на братоубийцитѣ въоржжени не съ карабини и парабели, а съ честно слово, съ права мисъль, съ велико дѣло за Македония — тамъ, въ нейнитѣ нѣдра и тукъ въ България. Ония, чийто кракъ не е стжпилъ въ Македония, могатъ да заповѣдватъ убийства отъ столицата на България върху скжпи труженици на македонската кауза, но ние имаме арена за подвизи въ македонската земя, предъ образа на която свеждаме смирено чела, и се кълнемъ въ благородното и възвишено дѣло, на което служеше непрежалимиятъ ни учитель Наумъ Томалевски. Неговиятъ самоотверженъ и доблестенъ животъ винаги ще ни служи за примѣръ въ служба на идеята за свободата, истината и правдата. Неговиятъ безподобенъ идеализъмъ ще ни напжтствува смѣло въ борбата срещу подлостьта.

Ние, македонскитѣ студенти, които не се солидаризираме съ престжпното поведение на софийското студентско д-во „Вардаръ" къмъ убийствата на довчерашнитѣ имъ учители, се прекланяме предъ свѣтлата паметь на Наумъ Томалевски".

Отъ Дома на изкуствата процесията продължи по Раковска, Царь-Освободитель, Двореца, Търговска, Мария-Луиза и по Гробарска до гробищата.

До всички вестници въ България

Съ молба да помѣстятъ тоя отговоръ.

Групата македонски терористи въ България иска да смекчи отрицателния ефектъ и всеобща погнуса отъ нестихващитѣ й „революционни подвизи", като за цельта се мжчи да имъ предаде характеръ на нѣкаква необходимость или идеенъ произходъ. И като тактика избиратъ пжтя на обвинението срещу убититѣ и убиванитѣ, **обвинения на времето още надлежно опровергани, за деяния съ нищо неустановени, отъ никой признатъ организационенъ или държавенъ институтъ недоказани,** каквито сж приписванитѣ на Организацията убийства надъ Христо Андонова, Т. Георгиева, Мито Джуздана, П. Шишкова и Нанчо Витларова, или измислени и въображаеми атентати, като предполагаемитѣ надъ Чкатрова, Гюркова и пр.

Може би последнитѣ двама господа чувствуватъ нѣкакво угризение на съвѣстьта, задето не сж могли да откажатъ да дадатъ имената си въ подкрепа на една такъва измислица, не знаемъ. Но защо би посегнала Организацията на единъ Хр. Андоновъ, полезенъ нейнъ членъ, оплаканъ отъ нея; или на Т. Георгиевъ и П. Шишковъ, необвинени въ нищо; или даже на Мито Джуздана и Нанчо Витлaровъ, които, макаръ и по нейни данни да сж отъ физическитѣ убийци на Ал. Протогерова, но се е считало оскърбление на паметьта му да се дири у тѣхъ възмездие за него?

Наопаки, извършенитѣ отъ членоветѣ на споменатата група безъ брой убийства сж **една действителность,** тѣ сж **положително установени по надлеженъ редъ факти,** оспорвани или оправдавани съ измислени и невъзможни аргументи и положения само отъ тѣхнитѣ автори.

А такива именно **неопровержими факти** сж всичкитѣ убийства извършени отъ тѣхъ: убийството на члена отъ ЦК на ВМРО Ал. Протогеровъ заедно съ Атанасъ Гоцевъ; члена отъ ЗП на ВМРО Георги Баждаровъ заедно съ Вълканъ Милевъ; другиятъ членъ отъ сжщия институтъ Наумъ Томалевски; писателя публицистъ и редакторъ на в. „Вардаръ" Василъ Пундевъ заедно съ Стоянчо Димитровъ; председателя на Охридското благотворително братство Наумъ З. Бѣлевъ; Максимъ Стрезовъ, Тодоръ Петровъ, Блаже Божиновъ, началника на телеграфо-пощенската станция въ Св. Врачъ Миле Станоевъ; войводата Тано Дончевъ; Димаша и Ив. Бабунски; Митре Петровъ и Георги Чангуровъ, на бѣлъ день задигнати на гара Радомиръ и унищожени; Дичо Георгиевъ отъ с. Грамада; задигнатитѣ отъ срѣдъ София и унищожени като християнскитѣ мжченици Мирчо Василевъ и Миланъ Ивановъ.

Къмъ **най-скжпитѣ жертви** на тая терористическа група принадлежатъ и Пандо Струмишки, Борисъ Изворски, Пандо Кицовъ, Георги Наковъ, Борисъ Козовъ, Григоръ Христовъ, Христо Андоновъ, Спасъ Стояновъ и Василъ Запревъ, едни отъ рѣдкитѣ смѣлчаци, каквито е създала македонската борба, избити масово при с. Обидимъ въ Пирина следъ като, повѣрвали на честна „революционна" дума, се предали на своя палачъ, който въпрѣки това, не ги пощадилъ. Мотивираше се тая кървожадность съ претекста, че споменатитѣ незамѣними борци и революционери станали жертва на тъй нареченитѣ експедиции. Претекстъ за оправдание на едно нечувано злодеяние! Но нека допустнемъ, че нещастнитѣ наистина съставявали експедиция, една „експедиция" отъ шепа хора срещу стотици! **При факта, че тѣ се предали и разкаяли, съ какво може да се оправдае експедирането имъ на оня свѣтъ? Коя борба допуща подобенъ моралъ?**

Напълно установени сж — и не само за насъ — и авторитѣ на „подвига", извършенъ при „Фениксъ", въ центъра на българската столица, както бѣха точно фиксирани и обектитѣ на атаката: Кръстанъ п Тодоровъ и Петъръ Трайковъ дължатъ спасението си отъ сигурна смъртъ на своето самообладание.

И колко още други убийства въ Горно-Джумайско, колко въ Петричко и Неврокопско — все безъ никакво оправдание отъ човѣшко и революционно гледище — сж извършени отъ сжщата група терористи!

И както **убиватъ, а следъ това обвиняватъ,** ако не мълчатъ, така и сега ни наричатъ отцепници, следъ като развѣха знамето на разцеплението. А общоизвестно е следното. На 7. юлий 1928 год. пада убитъ членътъ отъ ЦК Ал. Протогеровъ по

заповѣдь на Иванъ Михайловъ. По силата на решението на последния общъ конгресъ на ВМРО, замѣстникътъ — въ случая П. Шандановъ — зае мѣстото на убития членъ отъ ЦК и съ това тоя институтъ бѣше вече въ пълния си съставъ. Ако, прочее, трѣбваше да се свиква конгресъ, **само ЦК въ цѣлия си съставъ,** или въ болшинството му можеше да го свика, само той бѣше въ правото си да опредѣли мѣстото и датата на свикването му. А между това какво стана? — Извършилиятъ братоубийството, въ желанието си да намѣри на всѣка цена каква да е опора следъ злодеянието, свикалъ 18 души, часть отъ които произволно, безъ никакво законно основание, безъ право облѣкълъ въ мандатъ на делегати отъ революционна Македония и конституиралъ **самъ,** — единъ членъ отъ пълния съставъ на ЦК, — тъй наречения конгресъ, който въ сжщность **не е никакъвъ конгресъ** По тоя начинъ **следъ първото престжпление** — онова отъ 7. юлий 1928 година — **Ив. Михайловъ прибѣгна до второ** — създаде едно разцепление въ Организацията съ всичкитѣ му катастрофални последици.

И говорятъ за **статути на ВМРО** ония, които ежедневно ги нарушаватъ. Терористическа група на българска територия, присвоила си по начини, които сж отрицание на революционенъ и всѣкакъвъ моралъ, организационни материали и срѣдства, погазила незиблеми принципи и забравила чувството на мѣрка и дългъ, — отъ две години и половина насамъ тревожи обществото и излага България, терзае институти, тормози емиграцията и се заканва на лѣво и дѣсно. То се наричало идейность, това било освободителна и родолюбива борба!

Вжтрешната македонска революционна организация не е това. ВМРО е само въ Македония. Тя се бори и страда. Бори се срещу враговетѣ и потисницитѣ. Бори се за правда и свобода, за народность и човѣщина. Тайна, кон пративна е нейната борба въ Македония, защото никаква културна, никаква легална не се допуска тукъ при потиническия режимъ на християнски завоеватели, по-лоши отъ бившитѣ турски.

Но въ България **има условия за всички легални македонски сили.** Легалнитѣ срѣдства тамъ иматъ приложение и не сж забранени. Обществеността не е умрѣла. Свободата на мисъльта и словото не е ограничена. Идеитѣ могатъ да се освѣтляватъ отъ всѣка страна. Но всичкитѣ права и свободи сж въ опасность, всичкитѣ тѣзи ценности рискуватъ да бждатъ погребани, ако единъ по-малъкъ или по-голѣмъ брой терористи продължаватъ да вършатъ безпрепятствено своето дѣло. И тогава не ще може вече да се говори за българска държава. Тогава еднакво жалка ще бжде участьта и на свободния български народъ съ оная на неосвободенитѣ братя. Това би означавало тържеството на анархията. За да не настжпи то, предупредихме отговорнитѣ, още когато се появи първиятъ признакъ, но не бидохме разбрани. Не разбраха и нашитѣ усилия съ цель да се не служи на максимата „око за око, зжбъ за зжбъ," а да се запази всѣка мишца и всѣка глава за нуждитѣ на голѣмата македонска борба. За да се избѣгне голѣмата напасть, предупреждаваме и сега, та дано да бждемъ разбрани. Когато се касае да се изпълни дългъ, нищо не е рискътъ за ония, които изказваха готовностьта си за всички честни и разумни отстжпки. Въ изпълнение на дълга си загинаха нашитѣ другари. Тѣ живѣха съ честъ и идеализъмъ, а умрѣха въ дългове. Ако въпрѣки всѣки разумъ продължатъ да ни отнематъ още жертви, нека, но увѣрени сме, че идеитѣ не се убиватъ.

Останалото е въпросъ на разбиране между живитѣ **до** и **въ** общия конгресъ на Организацията.

Още една дума. Понеже Националниятъ комитетъ на братствата въ България изпревари декларацията на противната страна съ едно свое съобщение, а следъ като декларацията биде оповестена, в. „Македония" я подкрепи съ две уводни статии, дължимъ да кажемъ, че той, Националниятъ комитетъ, е длъженъ, по наша преценка, преди всичко **да се върне назадъ отъ погрѣшнитѣ стжпки,** извършени отъ него до сега; да възстанови разклатения си престижъ поради одобрението първо съ мълчание, а после и съ официално изразеното му одобрение на разцепленията и убийствата. Отъ принизената позиция, на която той застана подиръ 7 юлий 1928 год. и на която стоя до отвратителния ударъ въ гърба на покойния Наумъ Томалевски, той не би могълъ съ право да претендира на никаква полезна инициатива, толкозъ повече че нему сж известни истинскитѣ чувства на емиграцията върху тежката криза и нейния произходъ, чувства съ които други спекулиратъ за каузата си.

Нека изтъкнемъ и тоя пжть следното. До 7. VII. 1928 год. всички въ единната тогава ВМРО **бѣха съгласни** по въпроса **за свикването на общъ конгресъ; постигнато бѣше споразумение по устройството на организационнитѣ институти.** Но братоубийството, извършено на тая дата, унищожи плодоветѣ на всички положени усилия за избѣгване катастрофата и затвори вратата на всѣкакъвъ изходъ. Националниятъ комитетъ, невиновенъ въ началото, като незамѣсенъ въ споровете, не остана такъвъ и подиръ тая дата.

Его началния пунктъ на злото, ето неизкупимото престжпление въ Организацията. При такова положение за членоветѣ на ЗП и ЦК не оставаше другъ пжть, освенъ да посочатъ създателя на тази беда, безразлично дали това става отъ Женева или София. Но братоубиецътъ сигурно не би успѣлъ въ никой случай да свие гнѣздо нито въ Женева, нито въ Виена, нито въ Лондонъ или Парижъ и никжде другаде не би намѣрилъ свърталище, а камо ли съидейници за превратнитѣ му разбирания и орждия за безбройнитѣ му кървави деяния, каквито, за съжаление, намира тамъ, въ България.

Декемврий 1930 год.

Отъ Централния Комитетъ и Задграничното Представителство на ВМРО.

Покушението надъ Кирилъ Г. Шендовъ

Още нестихналъ зловещиятъ пукотъ на ул. „Руенъ", и въ българската столица се разнесло щракането на револвера. Жертвата е младиятъ, 27 годишенъ *Кирилъ Георгиевъ Шендовъ*, родомъ отъ Кукушъ, охрана на члена отъ Задграничното Представителство на ВМРО К. Пърличевъ.

Шендовъ живѣе заедно съ жена си Вардена на ул. „Овче Поле". Единъ день две лица срещнали Шендовъ, когато се връщалъ отъ пазаръ съ жена си. Тѣ му предложили контрабандирани цигарени книжки да останатъ у него, но той не се съгласилъ. На 11. сутриньта къмъ 9 часа Шендовъ отишълъ необлѣченъ до клозета. Въ това време дошълъ единъ непознатъ и попиталъ две съседски деца:

— Кжде живѣе Киро Георгиевъ?

Децата повели непознатия и отъ двора извикали:

— Чичо Киро, търси те единъ човѣкъ.

По думитѣ на Вардена Шендова това лице и други пжть идвало у тѣхъ, но тя не му знае името.

Киро излѣзълъ отъ клозета и се обърналъ шеговито къмъ дошлия:

— Що влачишъ тия деца по тебе?

— Да ми кажатъ стаята, кждето живѣешъ.

Тогава тѣ се заговорили наново за цигаревитѣ книжки. Лицето искало да ги остави у Киро, но той не приелъ и поискалъ да си влѣзе. Не изминалъ една крачка и лицето извадило револверъ и стреляло веднажъ изотзадъ въ главата на Шендовъ. Кръвьта рукнала, Киро се залюлѣлъ и падналъ по очитѣ си. Излѣзли жена му, хазаитѣ, съседи и др. Видѣли само едно лице да бѣга по ул. Овче Поле. Лицето било младолико, срѣденъ ръстъ, добре облѣчено.

Нападателтъ билъ подгоненъ отъ едно лице, но изчезналъ.

Раненията е билъ занесенъ въ „Червенъ Кръстъ", дето му дали първа помощь.

Куршумътъ е влѣзълъ отъ дѣсната долна часть на темето и е излѣзълъ отпредъ безъ особенн поражения на черепа. Стреляно е изотзадъ.

Арестувани били две лица, които веднага били освободени. Полицията дирѣла още нападателя — подлецъ. Кирилъ Георгиевъ е въ тежко положение отъ раната. Никакво съмнение, че ударътъ върху него е брънка отъ системата убийства, предприети и вършени последователно все отъ онова терористическо ядро, което започна разрушителното си дѣло въ България съ убийството на члена отъ ЦК на ВМРО Ал. Протогеровъ. Защото Кирилъ Шендовъ, милъ човѣкъ, съ тихъ и веселъ нравъ, нѣма лични врагове.

Истината е неуязвима, Марате!

Вѣчна паметь на Наума Томалевски и на всички паднали за каузата борци.

Македонскиятъ Маратъ отбелѣза още едно престжпление. Още една кжща се потопи въ трауръ, жертва на Каина. Злодеецътъ, официално обвиненъ отъ българското правосждие, продължава да служи вѣрно на сърби и гърци. Той надмина и Марата. френски вече, следъ като накара да бледнѣятъ Юда, Нерона и Калигула.

Отдавна Нуше бѣше се изпрѣчилъ съ своята интелигентность и умствено надмощие предъ изверга. Бухалътъ бѣга отъ свѣтлниата. Иванъ Михайловъ уби Нунета, за да може по-свободно да царува въ нощьта. Но колко се лъже и жестоко мами бедният Каинъ! Мисли ли наистина, че ше убие всички? Не знае ли този некоронованъ краль на престжплението, че Протогеровъ, Баждаровъ, Пундевъ и Томалевски създадоха хиляди свои последователи—въ България, чужбина и Македония? Ни едно престжпление до сега не е останало безнаказано. Но онова, което една черна, патологична душа отъ две и половина години насамъ прави, е вънъ отъ всѣкаква граница. Не можейки да излѣе своя бѣсъ вънъ отъ България, тероризиранъ отъ неописуемъ стр.хъ да се отдалечи отъ Петричъ и Джумая, Михайловъ заповѣдва като пъленъ господарь въ една суверенна държава.

Началото на края наближава. Пре и да видимъ падналата въ каль глава на македонския Маратъ, нека той запомни следното:

Негодуването въ всѣка македонска душа е стигнало своя апогей. Проклятията за тази безпримѣрна служба на неприятеля бушуватъ. Продължението на това самоизтребление взема застрашителни размѣри и обезкуражава робя. Спри най-сетне съ своитѣ подли убийства, защото ще се търси смѣтка за тѣхъ! Робска Македония отдавна те презрѣ! Европа ти постави съответното име. България сжщо. Всѣки смъртенъ на твое мѣсто би изчезналъ отъ земята . . . . Но ти сигурно чакашъ тя да се отвори подъ тебе, . . като всѣки страхливецъ. . . .

П. Р. С.

Скръбьта на Македония

Трагичната кончина на Наумъ Томалевски извика дълбока скръбь и искрени съжаления в всички срѣди на македонската емиграция въ България и чужбина.

Между многобройнитѣ траурни съобщения и жалейки, въ които личи и чувството на възмущение срещу устроителитѣ на всички касапници и отдѣлни убийства въ България, както и негодуване срещу властьта, която продължава да си стои невъзмутима пр дъ неистовствата на престжпницитѣ, споменаваме следнитѣ:

Задграничното Представителство на ВМРО издаде следния некрологъ:

Нова тежка скръбь.

И, ТОМАЛЕВСКИ падна,

знае се отъ кого!

Членъ отъ Задграничното представителство, той носи чистото му знаме до последно издихание.

Да пребжде паметьта на беззаветния общественикъ и другарь.

Отъ задграничното представителство на ВМРО

Още една скжпа жертва—предъ олтаря на окървавената ни Родина! Още единъ доблестенъ борецъ за свободата на Македония ще легне за винаги въ недрата на студената земя! И

НАУМЪ ТОМАЛЕВСКИ

не е вече между живитѣ!

Затвориха се навѣки устата на смѣлия трибунъ, който сочеше открито виновницитѣ на всички досегашни македонски убийства. И преди да стихне още мжката му отъ разпятието, на което бѣше поставена предъ единъ български сждъ възвишената паметь на другъ доблестенъ ратникъ за македонската свобода—ВАСИЛЪ ПУНДЕВЪ, и той отиде при него.

Пакъ нова скрѣбь ще се разнесе изъ страната на сълзитѣ и нови проклятия ще се изтръгнатъ изъ гърдитѣ на поробенитѣ ни братя.

Прекланяйки се предъ свѣтлата му память и възвишения борчески духъ, ние свето ще пазимъ неговитѣ завети до гробъ и ще останемъ вѣрни стражи на истината и свободата.

Вѣчна ти паметь, скжпи друже!

2. декември 1930 год.

Отъ другаритѣ му.

*

Скрѣбна весть.

Съ прискрѣбие въ душитѣ съобщаваме на приятели и почитатели, че на 2. декември т. год. въ българската столица—София се извърши още едно покушение изъ засада отъ чернитѣ врагове на Македония—бандата на Ив. Михайловъ, която посегна на живота на члена отъ Задграничното представителство на В. М. Р. О.

НАУМЪ ТОМАЛЕВСКИ

на 48 годишна възрасть,

който отъ ранна възрасть бѣ посветилъ живота си въ борба за свободата на скжпата ни родина—Македония.

Ний, твоитѣ ученици въ борба за свободата на татковината ни, даваме клетва предъ твоята свѣтла память, че ще вървимъ неотклонно по заветния пжть отъ Гоце Дѣлчевъ, Д. Груевъ, Пере Тошевъ, Ал. Протогеровъ и на всички честни революционери, какъвто бѣ ти!

Скжпи другарю!

Ти биде убитъ, защото не се съгласи да попадне чистото Македонско революционно дѣло въ престжпни ржце.

Миръ на прахътъ ти, другарю скжпи!

гр. Кърджали, 4. XII. 1930 год.

Отъ бойнитѣ му другари.

*

Кайнъ отново протегна окървавена ржка и, изъ засада, предъ кжщенъ прагъ и въ нозетѣ на стара майка, на 2 т. м. простреля гордото и честно чело на революционера

Наумъ Томалевски

Покойниче, ний, твоитѣ ученици въ борба за свободата на родината ни, даваме клетва предъ твоята свѣтла паметь, че ще продължимъ неотклонимо да вървимъ по заветния пжть на Гоце Дѣлчевъ, Даме Груевъ, Пере Тошевъ, Тодоръ Александровъ, Ал. Протогеровъ и на всички честни революционери, какъвто бѣ и ти.

Миръ на праха ти! Проклятие на твоитѣ убийци!

гр. Кърджали, 4. декември 1930 год.

Отъ бойнитѣ му другари, приятели и почитатели.

*

Другарска жалейка

И Наумъ Томалевски убиха!

Злодеянието опошли всѣкаква политическа борба. Всѣкаква идейна борба съ звѣроветѣ, които отъ бли о или отъ далечъ приготвиха нечуваното злодеяние, стана неумѣстна. Въ тазъ борба нѣма идеализъмъ, нѣма героизъмъ, въ нея нѣма рицарство!

Кои „доблестни македонци“ могатъ да тръгнатъ подиръ злодеитѣ Каиновци, кой е този народъ, който би повѣрвалъ на тѣзи „революционери“, които, за да се добератъ до властьта, си служатъ съ подобни мръсни срѣдства? Такъвъ родъ борба ни докарва до положението да не знаемъ въ миръ ли сме или въ война, въ опасность ли сме или въ сигурность!..

Единъ повикъ се чува днесъ изъ цѣлото общество: да се изловятъ всички продажници-злодеи и да се накажатъ примѣрно. Не за отмъщение, а за поука. Защото близкото минало ни дава безъ четъ примѣри, въ които нашето правосждие се е оказвало слабо, безпомощно да възстанови и наложи пълна почить къмъ законитѣ на страната.

Възмущението противъ мекушавостьта и безволието е достигнало до крайни предѣли.

Процеси на закоравѣли престжпници, процеси на всевъзможни убийци, като убийцитѣ на В. Пундевъ и и неговия тѣлохранитель Стоянчо, които сами или като съучастници сж избивали честни и преданни на Родната си македонци-българи, стоятъ още незавършени. Каква смисъль има да се щадятъ, та се прилагатъ найслабитѣ мѣрки на закона за неотклонение къмъ доказани убийци и съучастници, а да не се държи смѣтка за десяткитѣ засегнати, които сж се борили и се борятъ съ неимовѣрни усилия за преуспѣване нашитѣ свещени задължения къмъ майка Македония? За да не бждемъ голословни, ще приведемъ следния примѣръ: Следъ залавяне убийцитѣ на Нуне се установява, че единъ отъ тѣхъ е осжденъ на 15 години затворъ за убийство. Но, питаме се, какъ е можалъ той да избѣга отъ затвора?

Не се ли подкопава така по най-ужасенъ начинъ авторитета и силата на властьта и закона? Не почва ли народа да мисли, че законътъ е безсиленъ да се наложи на злодеитѣ, на убийцитѣ, на атентаторитѣ?

Почитьта къмъ закона трѣбва да се възстанови безъ забава, безъ никакво колебание! Псевдореволюционеритѣ Каиновци трѣбва да се почувствуватъ преследвани не отъ тази или онази личность, а отъ цѣлото общество, отъ всички македонци, отъ цѣлия народъ, отъ името на който действува закона.

Когато бждещиятъ македонски историкъ постави на преценка дѣлата на всички борци за свободата на Македония, името на Нуне ще бжде отбелязано съ едри златни букви и ще бжде поставено на най-видно мѣсто въ страницитѣ на нашата тжжна и доста помрачена родна история.

Когато грѣйнатъ първитѣ лжчи на свободата въ Македония, народътъ ще му издигне паметникъ край чиститѣ води на Охридското езеро, който да свидетелствува за спомена на едно име, свързано съ единъ рѣдъкъ по своето величие подвигъ за сегашното време и нрави.

Прекланяйки почтително глава предъ неговия гробъ, знаемъ, че борческа Македония ще излжчи изъ срѣдата на своитѣ борци замѣстника на братъ Нуне.

Нека подвигътъ и величието, съ което Нуне свърши земния си животъ, послужатъ като утеха на неговата жена и деца, а на насъ македонцитѣ примѣръ за назидание и вдъхновение.

Сбогомъ, брате! Прощавай, Нуне!

Проклятие на Михайловци, Станишевци и Василевци!

Богъ бави, но не забравя!

Варна, декември 1930.

Отъ неговитѣ другари и почитатели.

*

Крушовското благотворително братство въ гр. София бѣ издало следния некрологъ:

Жестоката действителность ни отрежда още една скжпа жертва. Вчера падна простреляпъ отъ куршума на безумието още единъ свиденъ синъ на Македония, единъ незамѣнимъ ратникъ за нейното освобождение, единъ стражъ на българското съзнание и мисъль

Наумъ Хр. Томалевски

(Роденъ 1882 год. въ гр. Крушово — Македония, убитъ на 2 т. м. въ 1 и пол. ч. въ София — България).

Посветилъ цѣлиятъ си животъ въ беззаветна служба къмъ Родината, заемалъ непрекжснато видни служби въ културни и освободителни организации на Македония, той и следъ смъртьта си остави светия образъ въ историята на потъналото ни въ сълзи отечество.

Твърде тежка е загубата за Македония и нашата скръбь е неизмѣримо голѣма: и този пжть свещенитѣ чувства на любовь и служба къмъ Родината сж осквернени отъ умопомрачението. Уви! на нейни синове!

Настоятелството на братството кани всички крушовчани да отдадатъ последна дань на почить къмъ незамѣнимия покойникъ и присжтствуватъ на опѣлото, което ще се извърши утре четвъртъкъ — 2 часа следъ пладне въ черквата „Св.-Седмочисленици".

София, 3. XII. 1930 год.

Отъ настоятелството.

*

Първиятъ пиръ на оправдания отъ българското правосждие „македонски вождъ" е свършенъ. Кръвьта на честния, на достойния синъ на Македония

Наумъ Томалевски

е проляна за наздравица на тоя пиръ. Убийцитѣ сж заловени. *Но убийцитѣ не сж заловени и нѣма да бждатъ заловени!*

Убийцитѣ изъ засада, убийцитѣ въ сърдцето на България, убийцитѣ безъ доблесть, безъ честь, безъ срамъ — низкитѣ мародьори, които не познаватъ Македония и които могатъ само да заплащатъ за убийства!

Тѣзи убийци сж живи. Тѣхъ сждътъ не ги лови. Тѣ убиватъ безнаказано, защото не се боятъ отъ правосждие и обществена погнуса.

По-страшно доказателство отъ това за безвластието на една страна не може да има!

Съвѣстьта на всѣки гражданинъ е покрусена. Сърдцата сж убити. И всѣки се пита: какъ е възможно въ тая страна да се пролива толкова кръвь на толкова достойни и честни обществени борци? Какъ е възможно да се търпятъ подвизи изъ засада, които струватъ живота на ценни хора, на заслужили общественици, чиято смърть не намира възмездие дори въ правосждието!

Къмъ черниятъ поменикъ на македонскитѣ мжченици, избити изъ софийскитѣ улици и домове, се прибавя още едно скжпо, още едно честно име — името на единъ отъ смѣлитѣ борци, който непрестанно съветваше и зовѣше за опомняне.

Човѣкътъ, който отъ църковния амвонъ протестираше противъ убийствата на Протогеровъ, на Бажда-ровъ, на Пундевъ, замлъкна за винаги.

Историческото Крушово ще понесе нова и скжпа загуба, както я понесе и братския Охридъ.

Майкитѣ отъ Крушово и майкитѣ отъ Охридъ ще протегнатъ ржце, потрошени отъ скръбь, а надъ тѣхъ ще се кискатъ убийцитѣ на Македония, варваритѣ, които могатъ свободно и безнаказано да заповѣдватъ убийства въ свободна България.

Тежко и горко на робската земя, тежко и горко на робскитѣ мжченици!

Ако има още слѣпци, нека видятъ на кжде ги водятъ „герои" като оправдания отъ българското правосждие „легендаренъ вождъ".

Охридчани не протестиратъ, защото нѣма предъ кого.

Охридчани не жалятъ, защото кръвьта на борцитѣ споява повече мжчениците отъ продажното злато на убийцитѣ.

София, 2. декември 1930 год.

Отъ Охридското благотворително братство „Свети Климентъ"

*

Скръбна весть

Съобщаваме на роднини, приятели и познати, че свидниятъ ни и непрежалимъ синъ, съпругъ, баща, братъ и зетъ

Наумъ Хр. Томалевски

(Роденъ въ Крушово — Македония — на 48 години.)

Падна убитъ въ вторникъ — 2 того $1^1/_2$ ч. сл. об. Тлѣнните останки ще бждатъ изложени на 3 т. г. въ църквата „Св. Седмочисленици", а опѣлото ще се извърши утре — четвъртъкъ — 10 часа пр. обѣдъ.

София, 3. XII. 1930 год.

Отъ опечаленитѣ.

*

Днесъ падна отъ засада дружественият членъ

Наумъ Томалевски

Отнетъ е отъ злодейци единъ скжпъ животъ, единъ вѣренъ и честенъ синъ на родината.

София, 2. XII. 1930 год.

Дружество на столичнитѣ журналисти.

*

Днесъ загина отъ злодейска ржка членътъ на Домътъ на Изкуствата и печата

Наумъ Томалевски

Бэгъ да го прости! Вѣчна му паметь!

*

Дълбоко скърбимъ за тежката загуба, която понася Родината въ лицето на непрежалимия **Томалевски.**

Сложете молимъ вѣнецъ отъ името на съотечественицитѣ въ Букурещъ.

Единъ апелъ на лигата за защита правата на човѣка

По поводъ убийството на Наумъ Томалевски българската лига за защита правата на човѣка и гражданина е издала следния позивъ, който предаваме както го намираме въ в. „Слово" отъ 18. декември:

Позивъ къмъ човѣщина и опомняне

По поводъ новитѣ, безразсждни и съ нищо неоправдани убийства на Нанчо Витлаpовъ и Наумъ Томалевски, Българската лига за защита правата на човѣка и гражданина констатира отново съ едно голѣмо съжаление, че системата на македонскитѣ разпри и убийства, колкото и да прѣчи на светата кауза на македонското население и излага престижа и авторитета на държавата, не е престанала.

Вземайки поводъ отъ новитѣ македонски убийства, Българската Лига припомня становищата си, изразени въ редица нейни по-раншни резолюции, като смѣта за свой дългъ да протестира най-енергично противъ тия нови прояви на безразсждна борба и кани настоятелно съответнитѣ срѣди къмъ усвояване на човѣшки методи и срѣдства за борба, имащи своето основание въ днешнитѣ понятия за култура, право и добре разбрани държавни и народни интереси. Българската Лига за правата на човѣка отново и най-настоятелно отправя апелъ къмъ българското правителство да вземе всички мѣрки, за да осуети тая система на братоубийствена борба и предотврати нейнитѣ изпълнения. Българското правителство трѣбва да съумѣе да тури редъ въ своята държава, да закриля и улесни живота на всички български граждани.

Печатътъ за убийството на Наумъ Томалевски

Чуждъ печатъ

„Пополо д'Италия" на 3. XII. въ виенска телеграма за убийството на Томалевски пише:

„Томалевски е билъ винаги единъ отъ най-вѣрнитѣ последователи на бившия шефъ на българо-македонското движение ген. Протогеровъ. Той бѣ дори една отъ най-виднитѣ личиости на движението и най-известниятъ въ международния свѣтъ, защото нему е била възложена задачата да води журналистичната пропаганда въ чужбина. Неговата фигура бѣ, следователно, популярна всрѣдъ журналистическитѣ кржгове на европейскитѣ столици и особено въ Женева. Когато биде убитъ Протогеровъ, Томалевски се прояви като единъ отъ най-упорититѣ противници на наследника му понастоящемъ шефъ на движението, Михайловъ. Водейки много уединенъ животъ, той продължаваше да подържа тенденцията за едно революционерство до край".

„Стампа" отъ 3. XII. пише:

„Всичко дава основание да се предполага, че убийството на Томалевски е единъ епизодъ на вжтрешнитѣ македонски борби. Това ново кърваво събитие показва, че братоубийствената борба между ржководнитѣ елементи на македонското движение още не е свършена. Томалевски, много известенъ въ чужбина като пропагандаторъ на македонската кауза, бѣ единъ отъ най-представителнитѣ членове на македонската фракция, опозиционно настроенъ къмъ Революционния Комитетъ, ржководенъ отъ Ив. Михайловъ. Следъ убийството на ген. Протогеровъ, извършено преди две години, и следъ онова на Пундевъ, извършено презъ мартъ т. г., съ смъртьта на Томалевски „протогеровското" течение изгубва днесъ всичкитѣ си най-добри елементи въ борбата противъ Михайловъ. Въ София никой не се съмнява, че днешното убийство е било заповѣдано отъ Михайловъ, който отдавна гледаше съ голѣмо недоволство на дейностьта на Томалевски, считайки я като противна на интереситѣ на македонската кауза".

В. „Танъ" отъ 6. декември печата следната телеграма на своя специаленъ кореспондентъ:

„Въ четвъртъкъ се извърши *всрѣдъ грамадно множество погребението на Томалевски*, убитъ въ вторникъ отъ двама емисари на македонската фракция. Опѣлото се извърши отъ Софийския Митрополитъ, който въ подходяща речь изказа скръбьта си за братоубийственитѣ борби на македонцитѣ. Разни оратори очертаха кариерата на покойния, който, роденъ въ Крушово, *бѣше презъ последнитѣ петнадесеть години една забележителна фигура на македонско о движение.* Следъ излизането отъ черква шествието се спрѣ предъ клуба на журналиститѣ, дето единъ студентъ г. Пармаковъ протестира въ пламенни изрази противъ *редицата убийства заповѣдани отъ Иванъ Михайловъ и които погубватъ последователно първокласни борци на македонската кауза.* Ораторътъ изказа съжаление, че присжди като тази, издадена напоследъкъ *при процеса противъ убийцитѣ на Пундевъ, могатъ да изглеждатъ като насърдчения за нови убийства.* Той атакува силно правителството, *което упрекна за едно бездействие близко до морално съучастничество.* В. „Слово" съжалява, по тоя случай, че македонската революция изяжда своитѣ деца. А в. „Македония", органъ на македонската емиграция, отбелѣзва убийството на Томалевски като едно просто произшествие."

В. *„Ла Репюбликъ"* отъ 9. декември обнародва по поводъ убийство о на Томалевски следната статия:

„Ла Репюбликъ" винаги е подържала въпроса за Македония, когато се касае до покровителство на нейнитѣ народни малцинства.

Но отъ две години насамъ революционнията комитетъ, намиращъ се въ България, води една политика на тероръ, чиято цель е да осигури терористическата диктатура на Иванъ Михайловъ, приятель на г. Мусолини и на генералъ Вълковъ, сега пълномощенъ министъръ въ Римъ.

Тази седмица сж били извършени много убийства,

между които фигурира единъ отъ старитѣ македонски шефове, голѣмъ приятель на Франция, г. Наумъ Томалевски.

Последниятъ бѣ прострелянъ (както бѣха убити гимназиялния учитель Баждаровъ, журналиста Пундевъ и толкова много други интелектуалци) посрѣдъ бѣлъ день, въ двора на собствената му кжща.

Тази безспирна верига отъ убийства, винаги ненаказани, не е могла да се извърши освенъ подъ мълчаливото покровителство на Ляпчевъ. Като доказателство: въ процеса Пундевъ, гледанъ напоследъкъ, главниятъ виновникъ нито бѣ обезпокоенъ...

Така се постави единъ въпросъ отъ националенъ характеръ, който докосва, изглежда, Обществото на народитѣ.

Касае се да се знае, дали политическото убийство може да бжде толерирано отъ цивилизованото общество?"

Българскиятъ печатъ

В. „*Народъ*" отъ 3. XII. 1920 г., съобщавайки за убийството на Наумъ Томалевски, казва:

„Тоя актъ трѣбва да се осжди най-решително, най-безпощадно. Още не е заглъхнало ехото отъ така шумния процесъ срещу убийцитѣ на Пундева, и нашето общество се предизвика съ новъ подобенъ актъ".

Вестникътъ заключава:

„Провокация ли е това или липса на съзнание, че се нанася тежъкъ удъръ върху името и престижа на България?"

„*Демократически Сговоръ*" отъ 3. XII. пише:

„Още мастилото на присжда̀та надъ убийцитѣ на Василъ Пундевъ не е изсъхнало, а падна нова жертва на македонското безумие — Наумъ Томалевски.

Жертвитѣ падатъ една следъ друга. Обществото негодува. Печатътъ протестира. Приятелитѣ на България стоятъ слисани предъ безумието на самоизяждащата се българщина. Враговетѣ радостно потриватъ ржце.

Но има ли кой да чуе и кой да види? Самоизяждането продължава. Заедно съ жертвитѣ то убива все повече и дѣлото на българщината. Защото на това дѣло не може да се служи съ изцапани до раменетѣ въ братска кръвь ржце. Нѣкога то стана прочуто съ голѣмия устремъ и съ героичнитѣ борби за свобода и обединение. Сега искатъ да го прочуятъ съ братоубийства.

Куршумитѣ на убийцитѣ не улучватъ само жертвитѣ. Тѣ удрятъ по-високо. Ето кое трѣбва да се разбере отъ всички въ тази страна."

„*Пладне*" отъ 4. XII. пише на уводно мѣсто между друго следното;

„Хиляди сж жертвитѣ на политическото неотговорничество и физическо изтребление. Подъ куршумитѣ на обезчовѣчения въ своето озобление „завоеватель" на собствения си народъ паднаха първитѣ народни синове, паднаха много честни и смѣли борци.

Отговорноститѣ? — У насъ никой не търси отговорности. Отговорната власть предпочита да прехвърли своитѣ отговорности за брутално проявяваното беззаконие и саморазправа върху гърба на нѣкои неотговорни фактори, а общественото мнение се задоволява да зарегистрира „още единъ случай на политическо убийство" и да замълчи.

За това цъвтимъ и врѣзваме".

„*Народъ*" отъ 4. XII.:

„Убийството на Томалевски е единъ актъ, за който дълбоко трѣбва да се съжалява. Не мислятъ ли ония, които се смѣтатъ свободни да раздаватъ въ българската земя своето „революционно" правосждие, че това убийство, станало тъкмо следъ присжда̀та въ процеса Пундевъ, ще се счете въ срѣдитѣ на нашето общество като актъ на дръзка провокация къмъ самото българско държавно правосждие?

„*Търговско-промишленъ гласъ*" пише на уводно мѣсто:

„Стига кърви, стига убийства! Нима не чухте този народенъ зовъ, нима не разбрахте, какъвъ жестокъ ударъ нанасяте на България?

Нима толкова мжчно е да се разбере, че съ тѣзи убийства се пакости и на идеалитѣ, въ името на които се извършватъ, и на народа, въ срѣдата на който ставатъ, и на държавата, която ги е приютила, като свои племенни и кръвни братя?

Стопанскитѣ съсловия, на които имъ е потрѣбно преди всичко миръ и спокойствие въ страната и вжтрешенъ и чуждестраненъ кредитъ, за да могатъ да твсрятъ стопанскитѣ блага и издръжката дори и на тѣзи които си устрейватъ кървави и смъртни сцени макаръ и въ името на възвишени идеали, не могатъ да не се възмущаватъ отъ дъното на своята душа отъ такива сцени и да извикатъ съ всичката сериозность и настойчивость къмъ тѣхнитѣ автори: Стига!

Стига, въ името на вашитѣ идеали!

Стига, въ името на изтерзана България, която се нуждае отъ миръ и спокойствие, за да се справи съ тежката стопанска криза!

Стига, за да не предизвикате цѣлъ народъ!"

В. „*Арденска дума*", излизащъ въ гр. Кжрджали, въ бр. отъ 6 декември помѣства следната статия по поводъ убийството на Наумъ Томалевски:

„*Безумия безъ край . . .*"

(По поводъ убийството на Наумъ Томалевски)

Сѣкашъ е гора . . Орѣдѣла вече гора, въ която останалитѣ още да стърчатъ еднички джбове на македонското освободително движение падатъ подъ топора на безстидни и бездушни братоубийци.

Клета, поробена земьо!

Отъ 6 години насамъ, отъ тогава, отъ когато падна вожда на боряща се Македония, при всѣки престжпенъ изстрелъ, при всѣки вкоченясалъ отъ братски куршумъ трупъ се понася надъ изтръпналитѣ души болезнения повикъ: стига!

Какъ бледо звучи вече тази дума и какъ подигравателно е нейното ехо!

Стига? Не, — още! Нека часъ по-скоро да изтече действието на черния кошмаръ; нека най-после се провиди края на тъмната нощь, изъ която се е провлѣкла траурната броеница на много убийства. Защото, обърнахме да бждемъ свидетели на една безумна трагедия, която е почнала, а не свършва.

Стрелятъ. Кжде? Въ българската душа.

Държи ли се смѣтка за пораженията, които се нанасятъ тамъ? Или пъкъ се не чувствува воя на нарастващето въ нея възмущение?

Толкозъ по-зле за всички ни. . .

Историческитѣ отговорности сж на лице — тежко му, който ще ги понесе.

Ще се погледнатъ единъ день, следъ пороя, оцѣлѣлитѣ; ще пребросятъ като при заря съ церемонии следъ кървавъ день, своитѣ орѣдѣли фаланги. Много ще бждатъ опразненитѣ редици. И тогава — гласътъ на съвѣстьта ще протржби имената на мъртвитѣ. Сжщия гласъ ще произнесе и мѣстата, кждето тѣ сж паднали:

— Софийскитѣ улици. . . . Какъвъ позоръ!"

Сп. „*Звено*" отъ 7. XII. на уводно мѣсто подъ заглавие „Мълчанието, което убива" пише между друго и следното;

„Тжпото равнодушие, което царува по върховетѣ на българското управление и на което страхътъ е скиптъръ, а самодоволството—корона, нека знае, че въ очитѣ на зрящитѣ то вече е отговорно, и не само морално, за безапелационнитѣ смъртни присжди, които безотговорни фактори издаватъ и изпълняватъ предъ неговитѣ равнодушни очи.

Официозътъ на оклеветеното отъ насъ, споредъ г-нъ прокурора, правителство, като дава сведения за убийството на Томалевски, между другото пише: „Разпитътъ на втория убиецъ, Владо Георгиевъ, 35 годишенъ, родомъ отъ Щипъ, днесъ ще бжде продълженъ. Той се е занималъ съ доставка на дървенъ материалъ. Познатъ е подъ името Владо Шофьора. Той е единъ отъ убийцитѣ на комунистическия депутатъ Димо х. Димовъ. За това той е билъ осжденъ на 15 години затворъ". (Демокр. сговоръ, 3 декември 1930 г.)".

Статията на „Звено" завършва така:

„Единъ тъменъ духъ парализира волята на България. Този духъ е страхътъ. Ние сме превърнали своето мълчание въ лакей на страха и въ съучастникъ на престжпленията, които стават предъ нашитѣ очи. Въ отровата на нашето мълчание сж потопени стрелитѣ, които убиватъ безъ сждъ гражданитѣ".

„*Демократически сговоръ*" отъ 8. XII. подъ заглавие „Насърдчение на убийствата" пише следното:

„Цѣлиятъ печатъ осжди, безъ всѣкаква резерва, македонското самоизтребление, последна жертва на което падна Н. Томалевски. За съжаление, има и едно изключение: в. *Македония*, органътъ на македонската емиграция. За този вестникъ, убийството е, като че ли, нѣкакво щастливо и весело събитие! . .

Четете:

„Но вестьта за неговото наказание се помрачи отъ съобщението, че единиятъ отъ двамата атентатори е починалъ" . . .

Ние страна въ македонскитѣ разпри не сме вземали и не ще вземемъ, но това, което пише Македония, е отвратително. До кжде сж стигнали!

Писания отъ този родъ сж насърдчение за нови убийства. Върху тѣхъ ние обръщаме вниманието на съответната власть".

Софийскиятъ седмиченъ в. „*Дума*" на 8 XII подъ заглавие „Убийството на Томалевски" пише на уводно мѣсто следното;

„Нѣма изгледи да бжде последно.

Още една скжпа отломка отъ осждната обществена броеница.

Братоубийства, самоунищожение. И защо? Общественатa съвѣсть е покрусена отново и жестоко. Нѣма ли край?

Идейнитѣ различия, ако ги има, между двата спорещи лагери, не могатъ ли да намѣрятъ другъ изразъ на борба? Нима осжденията начинъ на обществени борби —убийствата—символъ на едно отдавна изживяно време, е единственията възможенъ?

Стига! Защото се наситихме; защото ни омръзна, защото търпението ни е изчерпано до дъно.

Или е вече крайно време да се организираме, за да защитимъ гражданското си спокойствие и живота си?

Има ли нѣкой, който да мисли, че българското гражданство може безгранично да търпи да се гаврятъ съ него и че не е способно да реагира чувствително?

До тамъ ли трѣбва да отидатъ работитѣ?"

„*Зорница*" отъ 10. XII. между друго по сжщия поводъ пише:

„И това не бѣхме чували—убийцитѣ да се пушатъ Та защо трѣбва да ги сждимъ, защо сждиитѣ да губятъ ценно време, защо да трупаме купища преписки, когато по единъ неизвестенъ начинъ убийцитѣ получаватъ свобода и въ името на една свещена кауза убиватъ своя братъ, който мисли различно отъ тѣхъ?

И равнодушието на обществото по тия въпроси е просто необяснимо. Та това е анархия. То рвзнебитва устоитѣ на една правова държава. Ако нѣкакви държавни чиновници, или власти, или нѣкои неизвестни фактори, могатъ да пуснатъ отъ затвора единъ убиецъ, много, много далечъ сме стигнали. . ."

„*Независимость*" (редакторъ П. Н. Даскаловъ) отъ 12. XII. пише следната уводна статия:

„*Кръвьта се лье като вода.*

(По поводъ неспирнитѣ македонски убийства).

Убийство!

Съобщава се за убийство на македонски деецъ. Убитъ съ револверъ. Убитъ отъ решителенъ и преданъ работникъ на македонското освободително дѣло. На и убития е съ име въ македонскитѣ срѣди, съ заслуги и решителенъ борецъ за освободителното движение.

Обществото се тревожи, Обществото недоумява и пита: защо убийства? Защо кръвь? И защо братоубийства всрѣдъ мирнитѣ столични улици?

Да, обществото се пита и недоумява, но ето отговора:

Ново убийство!

Изъ тъмнитѣ улици на София куршумъ пронизалъ живота на нова жертва. . .

Обществото се тревожи и негодува. Хората се питатъ: едни други ли се изтрѣбватъ македонскитѣ борци? За Македония ли е борбата или за овладяване организация? Кога ще престане проливането на кръвь?

Кога ли? Отговора е готовъ!

Ето ви ново убийство. . .

И тъй, убийствата продължаватъ и нѣматъ край. Чухме, когато единъ чужденецъ казваше: за тия хора кръвьта има цената на вода! Сякашъ се касае за изливане на една кофа вода, а не за покосяване на единъ животъ. . .

Наистина, последнитѣ две три години много кръвь се пролѣ. Избиха се цѣлъ редъ видни и голѣми македонски дейци, а покрай тѣхъ и други по-незначителни, но всички скжпи за македонското дѣло и за Македония, предъ образа на която тѣ всички сж се клели да й служатъ, като се самопожертвуватъ и като не мислятъ за себе си.

Заслужаваха ли тѣ всички смъртното наказание, което ги покоси и което окървави освободителното движе-

ние? Ако за нѣкои би могло да се признае, че единствено смъртнитѣ присжди сж били достойното за тѣхъ наказание, не можеше ли жестокостьта да не взема такива широки размѣри, та съ последното оняденшно убийство, да се набройватъ вече 102 убийства?

Наистина, тжжна е картината, която рисуватъ предъ очитѣ ни тия многобройни убийства, за които още пострашното е, че не може никой нито да предвиди края имъ, нито безъ свито сърдце, като брои падналитѣ, да не се чуди на голѣмия брой на предателитѣ и отстжпницитѣ, възмездието на които не е освенъ куршума.

По-миналата недѣля бѣ убитъ Томалевски. Вчера се съобщи, че е убитъ тѣлохранителя на Пърличевъ. Знае се, че има още смъртни присжди за изпълнение. Македонски дейци — истински или търговци съ македонското дѣло — стоятъ скрити изъ кжщитѣ си и не излизатъ изъ улицитѣ, а когато излизатъ, ходятъ съ „тѣлохранители“ ... Каква е тая държава, въ която е възможно сжществуването на едно такова безобразие, което сякашъ за присмѣхъ отъ министъръ-председателя г. Ляпчевъ се нарече образцовъ редъ въ речьта му по отговора на Тронното слово? Какво е това правителство, когато подъ носа му е възможно да ставатъ, за срамъ на народа и държавата ни, подобни убийства? Има ли то отговорность за тия кървави разправии и нѣма ли нѣкой да го запита за това?

Ние скжпимъ за Македония и носимъ винаги въ сърдцето си страдалческия й образъ. Моралното ни съчувствие е къмъ тия, които сж посветили живота си за освободителното движение на тая класическа българска страна и повече отъ всички молимъ Бога и работимъ за снимане оковитѣ на сънародницитѣ ни тамъ, като се мжчимъ да печелимъ на страната си европейската обществена съвѣсть и съзнанието на победителитѣ, че и тѣ самитѣ предвидѣха въ мирнитѣ договори клаузи въ полза на малцинствата, които сж длъжни да почитатъ и наложатъ. Отъ какъ се е сключилъ позорния миръ, чрезъ „Независимость“, ние винаги сме търсили правда за потиснатитѣ наши сънародци въ Македония, и не сме изпущали случая, безъ да шумимъ при акции, които сж земани отъ мощно организирани дружества въ Германия и Унгария за борба противъ неправдитѣ на договоритѣ, да присъединяваме слабитѣ си усилия и да създаваме и въ България една атмосфера за издигане националното съзнание и борби, заедно съ другитѣ, за ревизия на договоритѣ.

И затуй насъ още по-тежко ни боли като сме свидетели на една кървава трагедия всрѣдъ македонскитѣ срѣди, която внася охлаждение въ българското обществено мнение и която чрезъ всѣко ново убийство убива и единъ добъръ и ценен приятель на македонското дѣло въ чужбина. Трагеднята продължава дълго. Но най-сетне и всѣка трагедия, колкото и да трае, има петь действия и свършва. Не е ли дошло вече петото действие и за македонскитѣ убийства?“

БЕЛѢЖКИ

Една симптоматична идея

Подобно на в. „Дума“, и в. „Нова вечерна поща“, вземайки поводъ отъ убийството на Наумъ Томалевски, повдига идеята за едно организирано гражданско противодействие срещу убийствата въ България. Въ подкрепа на тая идея казаният вестникъ пише следното;

„Следъ последното убийство на Наумъ Томалевски общественото негодуване е достигнало крайни предѣли. Говори се, че е предстояще образуването на специална родолюбива организация само отъ българи, която ще има за главна задача да се бори срещу тия убийства, които петнятъ името на България и излагатъ престижа й въ чужбина“

Понятно е негодуването на сънародницитѣ въ царството, стреснати отъ последното кръвопролитие

Справедливо искане

На в. „Македония“, органъ на националния комитетъ, който бѣ изказалъ скръбьта си поради смъртьта на единъ отъ убийцитѣ на Томалевски и злорадство за убийството на последния, отговаря в. „Демократически сговоръ“ отъ 10. XII. съ следнитѣ думи:

„Ние искаме и имаме право да искаме въ името на човѣщината, въ името на законитѣ, въ името на дѣлото на българщината само едно — да спре кървавата вакханалия“.

Искането е добро и справедливо, но изпълнението му трѣбва да дойде по другъ начинъ. Ние сме го казали, и въ този брой на вестника ни е казано, отъ кого зависи.

Поведението на в. „Македония“

По поведението на в. „Македония“ пише и в. „Народъ“ отъ 5. XII, следното:

„Страшния терористиченъ актъ, жертва на който падна единъ виденъ общественикъ и революционеръ, се порица безмилостно отъ цѣлия партиенъ и безпартиенъ печатъ.

Единственъ органа на македонската емиграция *Македония* взе едно становище къмъ това убийство, което предизвика справедливо възмущение въ всички обществени срѣди.

Въ броя си веднага следъ убийството *Македония*, която не намѣри ни дума за осжждане на отвратителния терористически актъ, лансира обвинението, че нападателя *Димитровъ* починалъ, тъй като.... не му била дадена на време медицинска помощь!

Въ снощния си брой пъкъ *Македония* не споменува нищо въ своитѣ четири страници за убийството на *Томалевски*, потресло цѣлото общество.

Какъ да се квалифицира това поведение отъ органа на македонската емиграция? За жалость то може да подхранва само подозрението, че *Македония* не е органъ на легалнитѣ благотворителни македонски братства“.

Мѣркитѣ на властьта

Нѣкои отъ софийскитѣ вестници съобщаватъ съ радость, че следъ последната скжпа жертва на македоноядството правителството се решило да вземе сериозни мѣрки.

Отъ фактитѣ, които последваха подиръ такива успокоителни писания, излиза, че нищо сжществено не е предприела властьта по тоя поводъ. Членове на терористическата група на Иванъ Михайловъ свободно се разхождатъ изъ българската столица, а обиски били направени въ домоветѣ на най-близкитѣ роднини и приятели на убития Томалевски. Къмъ това се свеждатъ всичкитѣ „сериозни мѣрки“ на властьта, ако изключимъ арестуването на единия отъ убийцитѣ.

Речитѣ въ Кюстендилъ

Вземете броя отъ в. „Македония", въ който се описва погребението на убиеца на Томалевски, нещастника Андрей Мановъ. То е профанация на всѣка освободителна идея. Убитиятъ македонски деятель Томалевски се черни и опетнява. Нещастникътъ Мановъ, бившъ четникъ, изпълнитель на една най-безчовѣчна и македоноубийствена заповѣдь, се въздига до пиедестала на народенъ мжченикъ и македонски борецъ не за апостолство въ Македония, не като революционеръ при Шаръ или край Вардара, не за това, че намали, че прогнахна отъ македонската земя единъ македонски угнетитель, а за това, че убилъ Томалевски.

Падение! Обществена и политическа поквара. Позоръ на македонски изчадия, побѣснѣли отъ слободня и безнаказаность въ свободна България!

Владимиръ Куртевъ, вчерашенъ възпитатель на българска младежь, Христо Зографовъ, настоящъ гимназиаленъ учитель, и Панчо Тошевъ, адвокатъ, сж проводницитѣ на тия отвратителни проповѣди, разсадницитѣ на взаимна омраза и подбудители къмъ кървави подвизи.

И това още е допустимо и търпимо.

Два въпроса безъ отговоръ

В. „Знаме" отъ 4. XII. задава слѣднитѣ два въпроса въ свръзка съ убийството на Наумъ Томалевски.

1) Какво ще каже министърътъ на вжтрешнитѣ работи по факта, че въ убийството на Томалевски е замѣсенъ агентъ на полицията и

2. че единъ отъ убийцитѣ е билъ арестантъ отъ централния затворъ, дето излежавалъ присжда за пораншно убийство и отдждето е избѣгалъ. Какъ е могълъ да избѣга? Какъ е могълъ следъ това свободно да се движи изъ столицата?

Разбира се, тия въпроси на „Знаме", които сж въпроси и на цѣлото българско общество, нѣматъ шансъ да получатъ отъ нѣкого отговоръ.

Нерадостенъ признакъ

Софийскитѣ вестници предадоха, че майката, съпругата, сестритѣ и братята на Наумъ Томалевски, зачитайки свято и високо паметьта на свидния имъ покойникъ, не дирятъ никакво възмездие за извършеното злодеяние, освенъ това семейството не търси удовлетворение и отъ правосждието на страната.

По наше тълкуване, това има смисьлъ на нежелание да се пролива македонска кръвь въ междуособни борби отъ една страна, отъ друга — че близкитѣ на убития сж изгубили вѣра и въ правосждието на страната. Ако е така, заключението за последното е най-неласкаво. То е признакъ на обезвѣряването на обществото спремо онія, които сж натоварени да раздаватъ правосждие въ България.

Фатални съчувствия и насърдчения

„Зора" отъ 4. XII. посвещава следната уводна статия на убийството на Наумъ Томалевски:

„Фатални удари".

И Наумъ Томалевски убитъ!

Още една жертва на кървавитѣ македонски междуособици! Българскиятъ народъ отдавна пита: „До кога?" Отговоръть, уви, до сега е билъ само единъ — нови трупове!

Казва се: революцията си има свои закони. Но кой законъ може да се постави по-високо отъ самосъхранението на нацията? А пъкъ политическитѣ убийства водятъ именно къмъ раздрусване моралнитѣ устои на нацията и подкопаватъ силата на нейното самосъхранение.

Не бива да се самоизмамваме, че съ политическитѣ убийства се разчистватъ пжтища; истината е, че съ убийства пжтищата се затрѣиватъ, *понеже се създаватъ нови омрази и се подготвятъ нови убийства.* И после, свѣтлата идея, свещената цель се затрупватъ въ съзнанието на обществото отъ моралната разруха на волята и отломкитѣ на душата—на човѣшкото въ човѣка.

Затова ние винаги сме протестирали и осжждали политическитѣ убийства.

Затова сме предупреждавали: Пазете нацията, пазете България, щадете българина!

Нѣма ли най-сетне да бждемъ чути?!"

Повечето мисли въ горната статия сподѣляме безусловно, но все има що да се каже за държането на директора на „Зора". То не е безупрѣчно нито въ началото на македонската криза въ България, нито въ нейното развитие. Едно време „Зора" наставляваше: „Малцинството да се подчини на болшинството". Но никога никой отъ редакцията на поменатия вестникъ не доказа, че болшинството е именно на страната, къмъ която клонятъ роднинскитѣ и други връзки на директора му. Никога не се призна една проста истина, задължителна и за г. Д. Крапчевъ, а именно, че създателътъ на цѣлата криза съ всичкитѣ ѝ последици за държавата и за Македония, безъ ефикасната подкрепа на македонския институтъ, председателствуванъ отъ неговия сродникъ, безъ насърдчението и на самия Крапчевъ чрезъ „Зора" и по други начини, не би стигналъ до убийството на Томалевски.

Въ нашитѣ очи фатални се оказаха и тая подкрепа и това насърдчение.

Нито при убийството на Протогерова бѣше достатъчно силно протестирано и реагирано въ в. „Зора", нито при убийството на сътрудника на тоя вестникъ Н. Томалевски бѣ проявено човѣшкото въ човѣка... Напротивъ, приживе на Томалевски не една интрига по неговъ адресъ бѣ намѣрила свои пионеръ въ лицето на г. директора на в. „Зора."